

ԱՐԱՄ ՍԱԹՅԱՆԻ «ԼԻԼԻԹ» ՓՈՓ-ՕՊԵՐԱՆ

ԱՐՈՒՍՅԱԿ ԿՈՍՏԱՆՅԱՆ*

Հայ տաղանդավոր կոմպոզիտոր Արամ Սաթյանի ստեղծագործական ժառանգության լավագույն էջերից է երաժշտական թատրոնի բացառիկ նմուշ «Լիլիթ» փոփ-օպերան, որը նոր խոսք է հայ երաժշտության մեջ, այդ ժանրի առաջին ու դեռևս միակ նմուշը: Օպերայի պրեմիերան տեղի է ունեցել 2003-ին Կարեն Դեմիրճյանի անվան մարզահամերգային համալիրում:

Բանալի բառեր – Արամ Սաթյան, «Լիլիթ» փոփ-օպերա, կոմպոզիտոր, փլիլ-սոփա, աստվածաշնչյան պատմություն:

«Կոմպոզիտորը գրում է իր համար, նվիրում է մարդկանց»։ այս թեզով է առաջնորդվում հայ երաժշտարվեստի տաղանդաշատ ներկայացուցիչ, ՀՀ արվեստի վաստակավոր գործիչ, Հայաստանի կոմպոզիտորների միության նախագահ, Երևանի Կոմիտասի անվան պետական կոնսերվատորիայի պրոֆեսոր, կոմպոզիտոր Արամ Սաթյանը:

XX դարում ի հայտ եկան երաժշտական նոր ժանրեր: Նախկինում, դեռևս XIX դարի վերջին, տարածվել էր երաժշտական թատրոնի նոր թեթև ժանրի տեսակ՝ մյուզիքլը: XX դարի երկրորդ կեսին մեծ համբավ ձեռք բերեցին Էնդրյու Լյուդ Ուեբերի «Օպերայի ուրվականը» մյուզիքլը, այնուհետև՝ «Հիսուս Քրիստոս՝ գերաստղ» ռոք-օպերան, ինչպես նաև Ռիկարդո Կոչանտեի «Փարիզի Աստվածամոր տաճարը» ֆրանս-կանադական մյուզիքլը: Բացի այդ՝ XX դարի երաժշտարվեստում ընդունված էր հետևյալ պրակտիկան՝ դասական երաժշտության հայտնի ստեղծագործությունները և մեղեդիները համակցում էին ժամանակակից ռիթմերով, և այդ երաժշտական ժանրը ստացավ «սիմֆո-փոփ» անվանումը:

Այսպիսով, նոր, մինչ այդ գոյություն չունեցող ժանր ստեղծելու ցանկությունն Ա.Սաթյանին հանգեցրեց փոփ-օպերա ստեղծելու գաղափարին: Կոմպոզիտորն անդրադարձավ բիբլիական թեմայի՝ Լիլիթի կերպարին: Տարիների ընթացքում հասունացած միտքը վերջապես 1988թ. Ա.Սաթյանը որոշեց իրականություն դարձնել:

Լիլիթի¹ դիցաբանական կերպարը հրապուրել է բազմաթիվ գրողների և արվեստի գործիչների: Հրեական լեգենդի վրա է հիմնված հայ գրականության մեջ Ավետիք Իսահակյանի «Լիլիթ» պոեմը: «Աստված, տեսնելով Ադամի մենակությունը, խոսեց ինքն իր հետ. «Եկեք ստեղծենք Ադամի համար մի քնքուշ ընկեր, որ մարդը միայնակ չվայելե դրախտի հրապուրները»:

* Խ.Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանի գեղարվեստական կրթության ֆակուլտետի երաժշտության մանկավարժության ամբիոնի դասախոս, arusyak57@mail.ru, հոդվածի ընդունման օրը՝ 14.02.2019, տպագրության է երաշխավորել արվեստագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր Աննա Ասատրյանը:

¹ Լիլիթ/Լիլիթա, բիբլիական իգական չար ոգի, եբրայական դիցաբանական կերպար, Ադամի առաջին կինը, որի անունը կապված է տղամարդկանց գայթակղության և երեխաների սպանության հետ:

Եվ բռնեց դեպի վեր սուրացող կրակը և նրա բեկբեկուն, ճախրուն բոցերից ստեղծեց անդրանիկ կնոջը՝ Լիլիթին: Եվ նայելով իր ստեղծածի վրա՝ հիացած ասաց. «Բարի է, որովհետև գեղեցիկ է»²:

Լիլիթի կերպարն ունի հազարամյակների պատմություն: Ա.Սաթյանը փոխում է լեգենդի բովանդակությունը, գրում սեփական լիբրետո: Ուշագրավ է, որ կոմպոզիտորը, հրապուրվելով աստվածաշնչյան պատմությունով, փոխում է բովանդակությունը՝ դրան հաղորդելով ժամանակակից երանգ՝ հակադրությունը շինծու, ձևականի ու իսկականի, լուսանկարիչ Սատի (սատանայի) ու Աստծո շնորհով օժտված գեղանկարիչ Ադամի միջև:

Օպերայի լիբրետոն ստեղծելու մտահղացումն իրականացնելու նպատակով կոմպոզիտորը դիմել է տարբեր բանաստեղծների՝ Անահիտ Հարությունյանին, Լևոն Բլբուլյանին, Դավիթ Պողոսյանին: Ստեղծագործական խանդավառությամբ, որն արթնացրել էր նրանց մեջ Արամ Սաթյանը, բանաստեղծները մեծ եռանդով իրականացրին այդ հետաքրքիր և գայթակղիչ մտահղացումը՝ նրա գլխավորությամբ և անմիջական մասնակցությամբ:

«Ըստ էության «Լիլիթ»-ը նոր խոսք էր հայ երաժշտության մեջ: Փաստորեն «Լիլիթ»-ը հայ իրականության մեջ այդ ժանրի՝ փոփ-օպերայի անդրանիկ ու դեռևս միակ նմուշն է»³:

«Լիլիթ» փոփ-օպերան (ի դեպ, այդ անվանումն առաջին անգամ օգտագործել է Արամ Սաթյանը) բաղկացած է 18 համարից՝ ինտրոդուկցիայից, նախաբանից, երկու գործողությունից և վերջաբանից:

Առաջին գործողություն՝

1. Ինտրոդուկցիա և նախաբան
2. Ադամի արվեստանոցում, առաջին հանդիպումը Լիլիթի հետ
3. Սատի առաջին ռեպլիկը
4. Ադամի և Լիլիթի առաջին զուգերգը
5. Սատի երկրորդ ռեպլիկը
6. Սատի կրեդոն
7. Ադամի արիան, Սատի գայթակղումը
8. Լիլիթի արիան
9. Ադամի խոստովանությունը Լիլիթին և Սատի գայրույթը
10. Ադամի երկրորդ արիան
11. Երկրորդ գործողություն
12. Լիլիթի արիոզոն
13. Սատի արվեստանոցում և Ադամի նվաստացումը
14. Սատի արիան
15. Լիլիթի երկրորդ արիան
16. Ինտրոդուկցիա
17. Ավե Մարիա, Լիլիթը դիմում է Աստվածամորը

² Իսահակյան Ա., Լիլիթ (Հրեական առասպել), Երևան, 1983, էջ 9:

³ Ասատրյան Ա., Արամ Սաթյանի գործունեությունը ՀՀ անկախության շրջանում, Հայոց նորագույն պետականության քառորդ դարը, գիտաժողովի զեկուցումների ժողովածու, Երևան, 2017, էջ 131:

18. Երկնային լույսը և սիրո հաղթանակը

19. Վերջաբան

Օպերան սկսվում է բալետամենջախաղային նախաբանով (ինտրոդուկցիա): Աշխարհի արարման տեսարանը [N1] կոմպոզիտորը պատկերում է վառ գույներով, հնչում է Եդեմի թեման: Աստված արարում է աշխարհը, արարում է Ադամին և պարզևում է նրան կրակից և օդից արարված Լիլիթին: Աստծո լույսն է սփռվում երկրի վրա:

Ա.Սաթյանը, հմտորեն տիրապետելով նվագախմբային դրամատուրգիայի արվեստին, հասնում է հնչյունային ֆանտաստիկ հաջողության՝ սիմֆոնիկ նվագախմբի դասական նվագարանների միջոցով ստանալով էլեկտրոնային գործիքների հնչողություն: Կոմպոզիտորը նաև համադրում է էլեկտրոնային գործիքները և զանազան ձայնային հնարքները նվագախմբային նվագարաններով, հնչում են պղնձյա փողայինները: Ձայնային այդ գամմայում լարայինները հնչեցնում են Ադամի սիրո թեման: «Սա, անկասկած, վկայությունն է Ա.Սաթյանի նվագախմբի գործիքների հնարավորությունների, ինչպես նաև տեմբրային դրամատուրգիայի փայլուն իմացության»⁴: Նախաբանում հնչում են օպերայի գլխավոր հերոսների լայթմոտիվները:

Այնուհետև գործողությունը տեղափոխվում է մեր օրեր [N2]: Գեղանկարիչ Ադամի արվեստանոցում խնջույք է: Նրա նոր ավարտած նկարի ցուցադրման առիթով հավաքվել են նրա ընկերները և մտերիմները: Շքեղ մեքենայով մեծ քաղաքի փողոցներով սլանում է Սատը (սատանան): Նա լուսանկարիչ է: Սատի կողքին ֆոտոմոդել գեղեցկուհի Լիլիթն է: Սատը ևս շտապում է Ադամի արվեստանոց: Նա ունի առաքելություն. պետք է ոչնչացնի Ադամի աստվածային շնորհը, նկարչի տաղանդը: Սատին այդ հարցում օգնելու է Լիլիթը. նա Սատի զենքն է: Գայթակղելով Ադամին՝ Լիլիթը պետք է հրապուրի նրան և դարձնի իր կամակատարը: [N2]-ում օպերայի գլխավոր հերոսների էքսպոզիցիան է. ցուցադրվում են Ադամի և Լիլիթի թեմաները: «Շատ եմ ուրախ այսօր, որ լավ հյուրեր ունեմ ես...», - այս խոսքերով է սկսում Ադամը, և «...շուրջս երգ է և անհոգ դեմքեր, պահը կյանք է...և սեր չկա հոգում իմ...» շարունակում է Լիլիթը: Համեմելով ժամանակակից երաժշտության դիմերով՝ Ա.Սաթյանը ստեղծում է փոփ երաժշտությանը բնորոշ թեթև դիմիկ ներկայանակ: Կոմպոզիտորն օգտագործում է ջազ երաժշտության հնարքներ՝ հնարավորություն ընձեռելով հարվածային գործիքներին՝ ցուցադրելու իրենց իմպրովիզացիոն կարողությունները: Հարվածայինների դիմիկ ներքո հնչում է հայկական «Քոչարին»: Այսպիսով, չենք կարող չշեշտել Ա.Սաթյանի անդրադարձն ազգայինին: Պոլիֆոնիկ մտածողության շնորհիվ Ա.Սաթյանը ստեղծում է շերտային երաժշտություն: Քոչարի պարի հնչյունների ներքո, որպես երկրորդ պլան, լսվում է ջութակների հուզական ձայնակցումը՝ Ադամի հոգու հույզերը:

Հանկարծ լուրջության մեջ հնչում է Սատի ձայնը [N3]. «Ես միշտ կամ, կլինեմ միշտ, կբերեմ ձեզ հազար վիշտ...»: Սատի հայտնվելը ընդհատում է խնջույքը: Խորամանկ, անողորմ, չար սատանան ներխուժում է խնջույքի

⁴ Նույն տեղում, էջ 131:

սրահ: Սատի՝ կիսատոնով սկսվող և լարվածություն առաջացնող լայթմոտիվն ուղեկցվում է լարայինների pizzicato-ներով՝ նրա զգուշավոր և խորամանկ քայլերով:

Ա.Սաթյանը, լինելով մեծ մելոդիստ (այդ են վկայում նրա ավելի քան 300 երգերը), «Լիլիթ» օպերայի հիմքում նույնպես դնում է Նորին մեծություն «մեղեդին»:

Հանդիպելով Լիլիթին [N4], հրապուրվելով և ոգեշնչվելով նրա ոչ երկրային գեղեցկությամբ՝ Ադամը հասկանում է, որ Լիլիթը հենց այն էակն է, որին ինքը փնտրում էր՝ Աստվածամոր կերպարը կերտելու համար, և նրան նկարելու առաջարկ է անում: Լիլիթը համաձայնում է: Ադամի և Լիլիթի զուգերգն առանձնանում է քնարականությամբ: «Երբ ես տեսա քո աչքերը, թվաց՝ վաղուց են ինձ ծանոթ...», - երգում է Ադամը: Լիլիթը, որը երբեք չի սիրել ու սիրվել, չի հասկանում, թե ինչ է իր հետ կատարվում: Ջութակները բարձր ռեգիստրում ուղեկցում են Ադամի և Լիլիթի լայթմոտիվները և պարուրում դրանց նրբությամբ: Նկարելով Լիլիթին՝ Ադամը հրապուրվում է նրանով և սիրահարվում, հայտնում է իր զգացմունքները, պատմում իր աշխարհի, Աստծո նկատմամբ խորը հավատքի մասին, որը դրդել է իրեն նկարել Մարիամ Աստվածածնի պատկերը: Իսկ Լիլիթն այս ամենին պատասխանում է ծիծաղով: Նրա թեման ուղեկցում են լարայինների վեր ընթացող կարճ գլիսանդոնները, որոնք ստեղծում են հեզնանքի և սեթևեթանքի տպավորություն:

Պարբերաբար, համարների միջև կարճ հատվածներով (ռեպլիկներով), շեշտելով իր ներկայությունը, հայտնվում է Սատը [N5]. «Դու, Ադամ, իմ ձեռքում ես, կտանես ուր ուզում եմ ես քեզ, իմն է այս կյանքը, զորեղ է իմ ջանքը, ամեն տեղ ներկա է, տիրում է իմ կամքը...»:

[N6]-րդ համարում ներկայանում է Սատն իր բոլոր դրսևորումներով՝ նենգ, չար, սատանայական կերպարով: Հատկանշական է, որ կոմպոզիտորն օպերայում հաճախ է օգտագործում հայկական միջնադարյան երաժշտությանը բնորոշ լադերը տետրափորդների համադրությամբ: Սատը փաստում է, որ մարդուն բնորոշ են բոլոր արատավոր հատկանիշները: Ահա այս բառերով է սկսում նա իր կրեդոն. «Ամենուրեք այս խենթ աշխարհում դավում ենք մենք իրար, թեև ժպտում ենք ու համբուրվում...»: Կոմպոզիտորը հաճախ դիմում է իր ստեղծագործությանը բնորոշ մոդուլյացիոն միջոցին, որը նպաստում է երաժշտական մտքի դրամատիզմի կուտակմանը:

Քնարականությամբ լի է Ադամի արիան [N7], այնուհետև Ադամին միանում են Սատը (դուետ), Լիլիթը (տերցետ) և երգչախումբը: Ա.Սաթյանը դիմում է մոցարտյան օպերայի դասական սկզբունքին՝ հերթով դերակատարների ներգրավմանը: Այսպիսով, փոփ ժանրում Ա.Սաթյանը վարպետորեն օգտագործում է դասական օպերային բնորոշ միջոցներ:

Զգացմունքների տեղատարափ. Ադամը հայտնում է իր սիրո մասին. «Լույսն է խաղում քո աչքերում... կյանքը հույսեր է արթնացնում նոր...», իսկ սատանան ամենուր է. նա տեղյակ է ամեն ինչից:

Երգչախմբի մասնակցությունն առկա է օպերայի բոլոր մասսայական տեսարաններում (խնջույքի տեսարան, [N7], վերջին համարում արվեստի փառաբանման տեսարան և այլն):

Լիլիթի հոգում մի նոր, անհասկանալի զգացմունք է արթնացել (Լիլիթի արիան [N8]), որը վախեցնում է նրան: Լիլիթի սիրտն անհանգիստ է. իր մեջ տեղի է ունեցել փոփոխություն, որին ինքը բացատրություն չի գտնում. «Ի՞նչ հանկարծ պատահեց ազատ ճախրող հպարտ հոգուս հետ, ես կարծես ցած իջա երկնքից...»: Լիլիթի արիան հագեցած է դրամատիզմով. տեղի է ունեցել հոգու վերափոխում, անհոգ և թեթևամիտ աղջկա մեջ ծնվում է սիրող էակ: Զուգակների անհանգիստ 16-երորդականներն արտացոլում են Լիլիթի հոգու թրթիռը:

[N9]-ում նորից հնչում են աշխարհի արարման ինտոնացիաները: Նոր առաջացած, բայց արդեն ձևավորված և հասունացած սերն Ադամը հայտնում է Լիլիթին. «Երբ քեզ տեսա, Լիլիթ, դու լուսե փերի, իմ մեջ ծնվեց հանկարծ մի պատկեր, դա Սրբամայրն է ծով երկնքում... իսկ դու թիթեռ խենթ, անհոգ...»: Իսկ Լիլիթը նրան պատասխանում է. «Եղի՛ր դու զգույշ, Ադամ, կարող եմ կործանել քեզ անմեղ...»: Լիլիթի ներքին պայքարը՝ անառակ, Սատի կամակատար, արատավոր և առաքինի կնոջ միջև, տանջում է իրեն. «Ինչի՞ց է փոթորկվում իմ հոգին խռով ու չի թողնում ծնվի նոր զգացմունք... գուցե թվում է, որ ուղեկցում է ինչ-որ չար ոգի...»: Երաժշտական առումով հետաքրքիր է կոմպոզիտորի մտածելակերպը. Ադամի թեմայի վերընթաց շարժմանը հակադրվում է Լիլիթի թեմայի վարընթաց շարժումը՝ շեշտելով նրանց հակասությունը, որը հետագայում փոխվում է: Սատն այստեղ է: «Թույլ չեմ տա, որ ձեր մեջ ծնվեն հույզեր վարար... Այս կյանքը միշտ խաղ է ու ե՛ս եմ այն վարում...», - ասում է նա և տանում Լիլիթին իր հետ:

Գորովանքի, սիրո և նրբության ինտոնացիաներով է հագեցած Ադամի երկրորդ «Լիլիթ» արիան [N10]: Արվեստագետ Ադամի հոգին լցվել է սիրով, այն ճախրում է. «Լիլիթ, դու չքնաղ անուն, Լիլիթ, իմ կարոտ անհուն, լցիր շնչով քո կյանքն իմ...»: Առավել հետաքրքիր է խոսել հարմոնիկ անցումների մասին. կոմպոզիտորը դա անում է իրեն բնորոշ հմտությամբ: Արիան սկսվում է c-moll տոնայնության մեջ, այնուհետև ընդունված կիսատոն վերև մոդուլյացիայի փոխարեն կոմպոզիտորը գրում է կվարտա վերև մոդուլյացիա՝ f-moll տոնայնության մեջ: Բարձրանում է նաև երգչի տեսիտուրան, բարձր ռեգիստրում ավելանում է էքսպրեսիան՝ Ադամի հուզմունքը: Այնուհետև վերադարձ նույն տոնայնություն՝ c-moll:

Երկրորդ գործողությունն սկսվում է Լիլիթի արիոգոյով [N11]. «Չեմ հասկանում ես, իմ զգացումն է ինձ տանջում, այն որտեղի՞ց է և նա ո՞ր է ինձ տանում... Ես թողեցի իմ անցյալում խինդ ու հաճույք կյանքի և սեր գտա...»: Լիլիթը խորհում է իր մեջ տեղի ունեցած վերափոխման, նոր զգացումների և զգացմունքների մասին: Լիլիթի երկար բացակայությունն անհանգստացնում է Ադամին, և նա գնում է լուսանկարիչ Սատի արվեստանոց [N12]:

Այս համարում տեղի է ունենում հանգուցալուծում. Ադամի և Սատի միջև հասունացած հակադրությունը հասնում է գագաթնակետի՝ օպերայի կուլմինացիային: Ադամի և Սատի միջև վեճ է սկսվում: Սատը նվաստացնում է Ադամին ու տապալում նրան: Սատը հրճվում է իր հաղթանակի համար (Սատի արիան [N13]). «Կյանքը պայքար է, դաժան մրցամարտ է, դե հաղթողն էլ միշտ ե՛ս եմ ու ե՛ս էլ անպա՛րտ...»: Սատի արիան գրված է 6/8

չափում, ստեղծվում է դինամիկ գլխապտույտ շարժում սինկոպայացված շեշտադրումներով 1-ի, 3-ի և 5-ի վրա: Սատր կարծում է, թե սպանել է Ադամին, սակայն լսվում է Ադամի ծայնը, և նրան ծայնակցում է Լիլիթը. «Այս աշխարհում միայն սե՛րն է հավիտյան, ու սրտերի համար ուժ ու պահապան, դա Սրբամայրն է ծով երկնքում ջինջ... դու չե՛ս հաղթի, չե՛ս մարի այդ սերը մեր»: Այս համարում տեղի ունեցած դրամատուրգիական բուռն փոփոխությունները զուգորդվում են չափի փոփոխումներով՝ 6/8, 3/4, 4/4: Լիլիթը Սատի համար անսպասելի, դառնում է Ադամի կողմնակիցը (Լիլիթի երկրորդ արիան [N14]). «Իմ հոգում գիշեր է ցուրտ, մի անշող գիշեր է...»: Նա ծնկի է գալիս Ադամի առջև և աղոթելով նրա փրկությունն է աղերսում: Լիլիթը սկսում է հասկանալ, որ միայն մաքրվելով ու հավատով կարող է շարունակել իր կյանքը: Լիլիթն այլ մարդ է դարձել. արվեստն ի զորու է ազնվացնելու մարդուն: Նա վանում է Սատի բռնությունը, հասկանում է, որ այս աշխարհը կանգուն է շնորհիվ սիրո, հավատի և բարու: Ահա սա է «Լիլիթ» փոփ-օպերայի գաղափարը: [N15]-րդ համարը ինտրոդուկցիան է, նորից լսվում են աշխարհի արարման ինտոնացիաները, երկնային լույսն է ճառագում: Հաճախակի անցումները հեռավոր ազգակից տոնայնություններ ստեղծում են արտասովոր, առասպելական հնչյունային ասոցիացիաներ:

[N16] «Ավե Մարիա». Լիլիթն աղոթում է. «Ավե Մարիա, դու իմ հո՛ւյս, աղերսում եմ, ի՛նձ լսիր, և զորությամբ քո սիրո հո՛ւրը դու փրկիր...»: Տեղի է ունեցել հրաշագործություն՝ հոգու ինքնամաքում, ի վերջո, բարու հաղթանակը չարի դեմ [N17]:

Օպերայի եզրափակիչ հատվածում (վերջաբան [N18]) Ադամը, Լիլիթը և երգչախումբը փառաբանում են հույսը, հավատը և սերը: Ինչպես նկատել է երաժշտագետ Աննա Ասատրյանը. «Ուշագրավ է օպերայի գաղափարական բովանդակությունը. արվեստն ի զորու է ազնվացնելու մարդուն, արվեստագետը կարողանում է տեսնել մարդու մեջ եղած բարին, լավն ու մաքուրը և իր ազդեցությամբ վերափոխել նրան: Մեր կարծիքով «Լիլիթը» ձոն է արվեստին ու արվեստագետին»⁵:

Ա.Սաթյանի համոզմամբ. «...կոմպոզիտորն առաջին հերթին փիլիսոփա է, նա պետք է հասկանա՝ ինչ է անում և ինչի համար է անում. եթե նա կարողանում է այդ հարցերի պատասխանները գտնել, նրա գործերը դառնում են համաշխարհային արժեքներ»⁶:

Բազմաթիվ են դեպքերը, երբ առանձին համարներ, առանձնանալով օպերայից, ապրում են ինքնուրույն կյանքով: «Լիլիթ» փոփ-օպերայից Ադամի «Լիլիթ» արիան [N10], Լիլիթի արիոգոն՝ «Չեմ հասկանում» [N11], «Սերը անցավ» [N14] և «Ավե Մարիա»-ն [N16], կատարվել և կատարվում են տարբեր բեմահարթակներում: «Սերը անցավ» երգը 1986 թվականին Յուրմալա քաղաքում անցկացված էստրադային երգիչների մրցույթում, որը հետագայում ստացավ «Новая волна» անվանումը, շահեց առաջին մրցանակ: Երգը կատարեց 20-ամյա սկսնակ, բայց արդեն խոստումնալից ապագայով

⁵ Նույն տեղում, էջ 133:

⁶ Նույն տեղում, էջ 131:

երգչուհի Նարինե Հարությունյանը: «Ավե Մարիա»-ն քանիցս հնչել է Հայաստանում. այս երգով եզրափակվեց կոմպոզիտորի հեղինակային համերգը, որը տեղի ունեցավ 2011 թվականի սեպտեմբերի 14-ին Երևանի Ալ.Սպենդիարյանի անվան օպերայի և բալետի ազգային ակադեմիական թատրոնում⁷: Այն կատարեցին Լիլիթ Սաթին (կոմպոզիտորի դուստրը), Միերը, օպերային երգչախումբն ու նվագախումբը Ռուբեն Ասատրյանի ղեկավարությամբ: «Ավե Մարիա»-ն քանիցս կատարվել է ԱՄՆ-ում՝ Լոս Անջելեսում, Բոստոնում, Նյու Յորքում, նաև՝ Աթենքում և այլուր:

Ա.Սաթյանը դրսևորում է փոփ երաժշտություն ստեղծելու վարպետություն՝ ռիթմական անցումներով, վոկալ իմպրովիզներով, նվագախմբային գործիքների հնարավորություններին տիրապետելու արվեստով, երգչախմբի ներգրավումով:

Երաժշտական արտահայտչամիջոցներից Ա.Սաթյանի ստեղծագործության մեջ առանձնահատուկ տեղ է գրավում ռիթմը, որը սոսկ ակտիվության կամ երգայնության արտահայտություն չէ: Նրա շնորհիվ մեղեդին բացառիկ առաձգականություն է ստանում, դառնում առավել պարզ ու լակոնիկ կամ, ընդհակառակը՝ զարմանալի պլաստիկ ու սահուն և այլն:

Մելոդիզմը, որը բնորոշ է Սաթյան կոմպոզիտորական գերդաստանի բոլոր ներկայացուցիչներին՝ Արամ Սաթյանի հորեղբայր Աշոտ Սաթյանին, հորը՝ Արամ Սաթունցին, և շարունակաբար փոխանցվում է գերդաստանի երիտասարդ սերնդի ներկայացուցիչներին, գերիշխում է Արամ Սաթյանի ստեղծագործության մեջ և, մասնավորապես, «Լիլիթ» փոփ-օպերայում:

Առաջին անգամ «Լիլիթ» փոփ-օպերան բեմադրվեց Երևանում 2003 թվականին Կարեն Դեմիրճյանի անվան մարզահամերգային համալիրում⁸: Այն մեծ հաջողություն ունեցավ և արժանացավ երաժշտասեր հանրության ջերմ արձագանքին: Բեմադրությունն իրականացրել էին բեմադրող ռեժիսոր Արմեն Մելիքսեթյանը, բալետմայստեր Նորայր Մեհրաբյանը, բեմադրող նկարիչ Աշոտ Համբարձումյանը: Դերակատարներն էին Անահիտ Շարյանը, Իրինա Պապիկյանը, Արման Միրիջանյանը, Հրաչյա Բադալյանը և Սատի դերում՝ Արամոն: Մենակատարների կազմն ընտրել էր Ա.Սաթյանը՝ ելնելով կատարողների ոչ միայն վոկալ հնարավորություններից, այլև նրանց արտիստիկ կարողությունից: Էստրադային վոկալի վարպետներ Արման Միրիջանյանը (Ադամ) և Անահիտ Շարյանը (Լիլիթ) մեծագույն նվիրումով և սիրով իրականացրին իրենց առջև դրված խնդիրը. փայլուն կերտեցին իրենց հերոսների կերպարները: Տպավորիչ էր Սատի կերպարը Արամոյի մեկնաբանությամբ: Մասնակցեցին պարարվեստի պետական «Բարեկամություն» համույթը (գեղարվեստական ղեկավար՝ Նորայր Մեհրաբյան), «Լիլիթ» երգչախումբը (գեղարվեստական ղեկավար՝ Լիլիթ Սաթի), Պետական երաժշտական կամերային թատրոնը (գեղարվեստական ղեկավար՝ Արմեն Մելիքսեթյան):

⁷ Ա. Սաթյանի հեղինակային համերգի մասին տե՛ս **Համբարյան Հ.**, Արամ Սաթյան. Ստեղծագործական երեկո // «Երաժիշտ», Երևան, N 9 (70), 2011, սեպտեմբեր, էջ 1, 3:

⁸ Ավելի վաղ օպերան ծայնագրվել էր ծայնասկավառակի վրա:

«Ձեր ստեղծագործություններում ի՞նչն է գերակշռում» հարցին Ա.Սաթյանը պատասխանել է՝ Սերը: «Ինձ միշտ ասում են, որ ես բարի երաժշտություն եմ ստեղծում՝ «Առաջին սիրո հեքիաթն իմ», «Արդյոք հիշո՞ւմ ես», «Հուսո աղոթք», «Սերն անցավ», «Գարնան խոստում» և այլն: Գիտե՞ք, նույնիսկ «Լիլիթ» փոփ-օպերայում սկզբում որոշել էի սպանել Ադամին, բայց ի վերջո հակառակն արեցի. ապրեցրի ու նրան վեհացրի, սերն է միշտ հաղթում»: «Կոմպոզիտորն առաջին հերթին փիլիսոփա է, նա իր ստեղծագործության մեջ պետք է կարողանա ամփոփել ժամանակը, արտացոլել ժամանակի ոգին», - իր հարցազրույցներից մեկում խոստովանել է կոմպոզիտորը⁹:

Ա.Սաթյանը ճանաչված է ու սիրված ո՛չ միայն Հայաստանում, այլև բովանդակ հայության մեջ, սփյուռքահայ երաժշտասերների ամենալայն խավերի կողմից: Հայրենիքում, Սփյուռքում և ամբողջ աշխարհում նրա ստեղծագործությունները կատարվում են ո՛չ միայն առօրյայում, այլև դառնում են ամենապատասխանատու համերգների զարդը:

ПОП-ОПЕРА "ЛИЛИТ" АРАМА САТЯНА

АРУСЯК КОСТЯНЯН

Одна из лучших страниц творческого наследия армянского талантливого композитора Арама Сатяна – поп-опера “Лилит”, которая является новым словом в армянской музыке, первым и единственным образцом этого жанра музыкального театра. Премьера оперы состоялась в 2003-ом году в Ереване в Спортивно-концертном комплексе имени Карена Демирчяна.

Ключевые слова – Арам Сатян, поп-опера “Лилит”, композитор, философ, библейский сюжет.

ARAM SATIAN'S "LILIT" POP OPERA

ARUSYAK KOSTANYAN

One of the best pages of Armenian talented composer Aram Satian's creative heritage is the pop opera “Lilit”, which is a new word in Armenian music, the first and the only example of this genre of musical theater. The opera was staged in 2003 in Yerevan at the Karen Demirchyan sport and concert complex.

Key words – Aram Satian, pop opera “Lilit”, composer, philosopher, biblical storyline.

⁹ «Դե ֆակտո» ամսագիր // www.df.am/news/1878/: